

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ПАВЛА ТИЧИНИ

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ
ПРОБЛЕМИ
СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ**

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

ВИПУСКИ

Київ 2005

ВИХОВАННЯ НАПОЛЕГЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА)

Постановка проблеми. На сьогоднішній день немає чітко окресленої експериментальної роботи щодо перевірки стану виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності. В Україні захищені дисертації, які вивчали стан, перспективи застосування рухливих ігор та українських національних рухливих ігор у системі фізичного виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: докторська дисертація - Е.С.Вільчковський (1989) - досліджував педагогічні умови вдосконалення процесу формування рухової підготовленості дітей 5-7 років [1]; кандидатські дисертації - О.І.Ку- рок (1994) — досліджував педагогічні умови навчання дітей старшого дошкільного віку рухових дій з м'ячем [4]; Г.В.Воробей (1997) - дослідила вплив народних ігор на гарт як діалектичну єдність фізичної витривалості та духовної стійкості молодших школярів різних етнографічних груп Прикарпатського краю [3]; А.Я.Вольчинський (1998) - систематизував українські народні ігри за ознакою їх переважаючого впливу на стан здоров'я та рухову підготовленість дітей 5-6 років [2]; С.Б.Мудрик (1999) — визначив місце застосування українських національних рухливих ігор у системі фізичного виховання молодших школярів, розробив класифікацію для учнів 2-3 класів та удосконалив методику проведені ігор [5] і т.д.

Об'єктом дослідження є молодші школярі загальноосвітніх шкіл №№1, 4.

Мета дослідження полягає в аналізі наведених даних одного із завдань експериментальної роботи з метою перевірки ефективності виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності.

Відповідно до мети визначено ряд **завдань** дослідження:

1. Проналізувати літературні джерела.
2. Описати когнітивний, емоційний, мотиваційний та діяльнісний критерії.
3. Скласти анкету молодшим школярам для перевірки виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності.
4. Порівняти аналізи результатів експериментальної роботи.

Виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності визначалася за рівнями сформованості когнітивного, емоційного, мотиваційного та діяльнісного компонентів. Ког-

нітивний компонент проявлявся у процесі позакласної ігрової діяльності. Емоційний компонент — в емоційних переживаннях учнів, який виникав перед рухливими іграми та під час їх проведення. Мотиваційний компонент відображав мотиви учнів до рухливих ігор та потребу у фізичному вдосконаленні школярів. Діяльнісний компонент відображав активність і звичку молодших школярів до ігрової діяльності.

Виховання цих компонентів у молодших школярів визначалася відповідно за когнітивним, емоційним, мотиваційним та діяльнісним критеріями. Оцінювання цих показників проводилося за допомогою вищенаведених методів (дивіться анкету). Показниками **когнітивного критерію** були повнота, системність і міцність знань молодших школярів. *Повнота знань* визначалася за письмовим опитуванням на запитання анкети. *Системність знань* учнів визначалася за 12-бальною системою шляхом зіставлення оцінок школяра за знання загального характеру (відповіді на 1-11 запитання); за методичні знання (відповіді на 12,13,14,15 запитання). *Міцність знань* визначалася за 12-бальною системою за результатами усних відповідей учнів на ті ж самі запитання через місяць після письмового опитування. Показниками **емоційного критерію** були модальність, стійкість та вибірковість емоцій школярів. *Модальність емоцій* характеризувалася тим, що найчастіше відчуває учень під час рухливих ігор у позакласній роботі. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такою схемою: вибрано 5 позитивних емоцій - «високий» рівень навчальних досягнень; 4 позитивні і 1 негативні - «достатній»; 3 позитивні і 2 негативні або 2 позитивні і 3 негативні - «середній»; 1 позитивний і 4 негативні - «початковий». *Стійкість емоцій* характеризувалася зміною емоційного настрою школяра під час рухливих ігор залежно від ситуації та оточення. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такими показниками: ніколи не змінюється - «високий» рівень навчальних досягнень; іноді змінюється — «достатній»; часто — «середній»; завжди — «початковий». *Вибірковість емоцій* характеризувалася тим, що найчастіше викликає у молодшого школяра позитивні емоції під час рухливих ігор. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такою схемою: вибрано 5 позитивних варіантів - «високий» рівень навчальних досягнень; 4 позитивні і 1 негативний — «достатній»; 3 позитивні і 2 негативні або 2 позитивні і 3 негативні - «середній»; 1 позитивний і 4 негативні - «початковий». Показниками **мотиваційного критерію** були широта, сила та стійкість мотивації школярів. Для оцінювання *широти мотивації* визначалося, що спонукає молодших школярів до рухливих ігор. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такою схемою: вибрано 4 позитивні мотиви - «високий» рівень навчальних досягнень; 3 мотиви - «достатній»; 2 мотиви - «середній»; 1 мотив - «2»; не вибрано жодного мотиву або вибрано негативний мотив - «початковий». *Сила мотивації* характеризувалася тим, чи з інтересом грає в ігри учень.

Це оцінювання також проводилося за 12-бальною системою за такими показниками: займається з великим інтересом і відчуттям потреби у фізичному вдосконаленні — «високий» рівень навчальних досягнень; з помірним інтересом - «достатній»; зі слабким інтересом - «середній»; зовсім без інтересу — «початковий». **Стійкість мотивації** визначалася тим, чи зникає у школяра інтерес до рухливих ігор залежно від несприятливої ситуації та оточення. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такими показниками: ніколи не зникає - «високий» рівень навчальних досягнень; іноді - «достатній»; часто - «середній»; завжди - «початковий». Показниками **діяльністю критерію** були активність і стабільність під час рухливих ігор у позакласній роботі та фізична підготовленість школярів. **Для оцінювання активності та стабільності** учня потрібно було вибрати характеристики, притаманні даному віку. Оцінювання проводилося за 12-бальною системою за такою схемою: вибрано 4 характеристики - «високий» рівень навчальних досягнень; 3 характеристики - «достатній»; 2 характеристики - «середній»; 1 характеристику - «початковий». **Фізична підготовленість** учнів оцінювалася за 12-бальною системою за результатами виконання ними 6 тестових вправ, які входять до навчальної програми з фізичної культури: швидкість: біг на 30 м, сек.; витривалість: біг від 200 до 1500 м (залежно від віку); гнучкість: нахил тулуба вперед з положення сидячи; сила: підтягування на високій та низькій перекладині (залежно від віку та статі); спритність: «човниковий» біг 4 x 9 м з перенесенням предмета; швидкісно-силова якість: стрибок у довжину з місця. Шкала оцінки результатів випробовувань фізичної підготовленості молодших школярів складалася з суми балів, отриманих за виконання тестових вправ: початковий рівень навчальних досягнень — 1-3; середній - 4-6; достатній - 7-9; високий - 10-12.

Результати дослідження та їх обговорення

Одним із шляхів перевірки ефективності виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності це порівняння результатів експериментальної роботи, які є такими:

Когнітивний критерій: на етапі констатуючого експерименту (початкові результати) кращі результати на початковому рівні навчальних досягнень в сумі були в учнів КК - 72%, ніж ЕК - 75%, на етапі формуючого експерименту (кінцеві результати) кращі результати в сумі показав ЕК — 0%, ніж КК — 34%; початкові найгірші результати 35% показали учні ЕК та 34% - КК з повноти знань про рухливі ігри, а кінцевими найгіршими результатами стали в КК з системності й міцності знань — 12%, а ЕК показав 0%; початковим найбільшим показником високого рівня навчальних досягнень показав ЕК у міцності знань - 27%, а КК відповідно — 24% цього ж критерію, а кінцевим найбільшим показником став ЕК з системності знань - 83% і 40% у КК цю-

го ж критерію. Як видно з початкових результатів дослідження показників когнітивного критерію (повнота, системність і міцність знань), учні мали безсистемні знання, в основному, загального характеру, запам'ятовували та відтворювали лише готові знання. Між показниками ЕК та КК великої різниці у початкових результатах немає ні в одному з чотирьох рівнів навчальних досягнень. У кінцевих результатах ЕК у високому рівні показав майже у два рази вищі результати, ніж у КК (повнота знань: КК - 38%, ЕК - 70%; системність знань: КК - 40%, ЕК - 83%; міцність знань: КК — 23%, ЕК - 67%;).

Емоційний критерій: на етапі констатуючого експерименту кращі результати на початковому рівні навчальних досягнень в сумі були в учнів КК - 44%, а ЕК - 51%, на етапі формуючого експерименту кращі результати в сумі показав ЕК — 0%, ніж КК — 19%; початкові найгірші результати — 22% показали учні КК та 20% — ЕК з модальності емоцій під час рухливих ігор у позакласній роботі, а кінцевими найгіршими результатами стали в КК також з модальності емоцій — 15%, а ЕК показав 0%; початковим найбільшим показником високого рівня навчальних досягнень показав ЕК у міцності знань - 27%, а КК відповідно - 24% цього ж критерію, а кінцевим найбільшим показником став ЕК з вибірковості емоцій - 64% і 36% у КК цього ж критерію. Як видно з початкових результатів дослідження показників емоційного критерію (модальність, стійкість і вибірковість емоцій), в учнів нестійкі емоції, вони змінюються в залежності від емоційного настрою, від ситуації та оточення школяра під час рухливих ігор у позакласній роботі. Між показниками ЕК та КК великої різниці у початкових результатах немає ні в одному з чотирьох рівнів навчальних досягнень. У кінцевих результатах ЕК у високому рівні показав майже у два рази вищі результати, ніж у КК (модальність емоцій: КК - 14%, ЕК - 62%; стійкість емоцій: КК - 31%, ЕК - 52%; вибірковість емоцій: КК - 36%, ЕК - 64%). Такі кінцеві показники свідчать про те, що довга робота в ЕК - значне покращення емоційного стану молодших школярів рухливими іграми у позакласній роботі.

Мотиваційний критерій: на етапі констатуючого експерименту кращі результати на початковому рівні навчальних досягнень у сумі були в учнів ЕК - 45%, а КК - 43%, на етапі формуючого експерименту кращі результати в сумі показав ЕК — 0%, ніж КК — 17%; початкові найгірші результати 26% показали учні ЕК та 23% - КК з сили мотивації під час рухливих ігор у позакласній роботі, а кінцевими найгіршими результатами стали в КК також з сили мотивації - 10%, а ЕК показав 0%; початковим найбільшим показником високого рівня навчальних досягнень показав КК у стійкості мотивації - 43%, а ЕК відповідно - 29% цього ж критерію, а кінцевим найбільшим показником став ЕК з широти мотивації - 60% і 48% у КК цього ж критерію. Досліджуючи початкові та кінцеві результати показників мотиваційного критерію

(широта, сила та стійкість мотивації), бачимо, що спонукає молодших школярів до рухливих ігор; чи з інтересом грає в ігри учень; чи зникає у школяра інтерес до рухливих ігор залежно від несприятливої ситуації та оточення. Початкові результати свідчать, що в учнів нестійка сила мотивацій, яка характеризується тим, чи з інтересом грають у рухливі ігри молодші школярі. Між показниками ЕК та КК великої різниці у початкових результатах немає ні в одному з чотирьох рівнів навчальних досягнень. У кінцевих результатах експериментальний клас у високому рівні показав майже у два рази вищі результати, ніж у контрольний клас (широта мотивації: КК - 48%, ЕК - 60%; сила мотивації: КК - 20%, ЕК - 57%; стійкість мотивації: КК - 22%, ЕК - 46%).

Діяльнісний критерій: на етапі констатуючого експерименту кращі результати на початковому рівні навчальних досягнень у сумі були в учнів КК -8%, а ЕК - 28%, на етапі формуючого експерименту кращі результати в сумі показав ЕК — 0%, ніж КК — 4%; початкові найгірші результати 14% показали учні ЕКта 8% - КК з активності під час рухливих ігор у позакласній роботі, а кінцевими найгіршими результатами стали в КК також з активності під час рухливих ігор у позакласній роботі — 4%, а ЕК показав 0%; початковими найбільшими показниками високого рівня навчальних досягнень показали: КК - 36% (стабільність під час рухливих ігор у позакласній роботі) і ЕК - 36% (фізична підготовленість), а кінцевим найбільшим показником став ЕК з стабільності під час рухливих ігор у позакласній роботі - 82% і 32% у КК цього ж критерію та фізичної підготовленості. Як видно з початкових результатів дослідження показників діяльнісного критерію (активність і стабільність під час рухливих ігор у позакласній роботі та фізична підготовленість), оцінюємо за характеристикою, що притаманна даному віку, серед таких: багато рухається, при потребі, під час рухливих ігор; активно засвоює нові рухи; вміє планувати і проводити самостійно різні рухливі при; вміє розвивати свої фізичні якості; постійно виконує домашні завдання з фізичної культури; постійно бере участь у фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходах, які проводяться у школі; займається у фізкультурному гуртку (спортивній секції); систематично виконує самостійно фізичні вправи та оцінювання за 12-бальною системою за результатами виконання ними 6 тестових вправ, які входять до навчальної програми з фізичної культури. Між показниками ЕК та КК великої різниці у початкових результатах немає ні в одному з чотирьох рівнів навчальних досягнень. У кінцевих результатах ЕК у високому рівні показали майже у три рази вищі результати, ніж КК (активність: КК - 20%, ЕК - 76%; стабільність під час рухливих ігор у позакласній роботі: КК - 32%, ЕК - 82%; фізична підготовленість: КК - 32%, ЕК - 64%).

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновки: порівняльні аналізи результатів експериментальної роботи показали,

що на кожний описаний критерій (когнітивний, емоційний, мотиваційний та діяльнісний), які були перевірені анкетуванням, підтверджують великий потенціал виховуючої ролі наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності. В ЕК у кінцевих результатах початковий рівень навчальних досягнень має нульовий показник за всіма критеріями, а високий рівень навчальних досягнень зріс майже у два рази.

АНКЕТА ДЛІЯ УЧНІВ

Шановний друже!

Просимо тебе допомогти нам визначити рівень вихованості наполегливості молодших школярів у процесі ігрової діяльності. Для цього вибери серед запропонованих відповідей на запитання анкети ті, які характерні для тебе. Вибрані відповіді відміть знаком V.

1. Що ти найчастіше відчуваєш під час рухливих ігор- Вибери п'ять варіантів відповідей: радість; задоволення; гордість; гідність; впевненість; подив; співпереживання вчителю та учням; нудьга; досада; невпевненість; незадоволеність; занепокоєння; образа; приниження; страх. *

2. Чи змінюється твій настрій під час рухливих ігор залежно від несприятливої ситуації та оточення: ніколи; іноді; часто; завжди.

3. Що найчастіше викликає у тебе позитивні емоції під час рухливих ігор. Вибери п'ять варіантів відповідей: здатність самому грати; можливість позмагатися з товаришами і перемогти; цікаве проведення рухливої гри; похвала вчителя та однолітків; позитивна оцінка за перемогу; можливість не думати під час гри; можливість отримати позитивну оцінку (похвалу), не докладаючи особливих зусиль; можливість не готувати складні домашні завдання; легкість гри; відсутність нових складних елементів під час гри; можливість не дотримуватися дисципліни під час рухливих ігор.

4. Що спонукає тебе до рухливих ігор: бажання засвоювати нові знання, рухи; інтерес до самої гри; бажання зміцнити здоров'я, розвинути свої фізичні якості та здібності; бажання бути серед кращих учнів та отримувати позитивні оцінки (похвалу); бажання уникнути неприємностей від учителя та батьків за те, що не грав з усіма.

5. Ти найчастіше граєш у рухливі ігри: з великим інтересом і відчуттям потреби у фізичному вдосконаленні; з помірним інтересом; зі слабким інтересом; зовсім без інтересу.

6. Чи зникає в тебе інтерес до рухливих ігор залежно від несприятливої ситуації та оточення: ніколи; іноді; часто; завжди.

7. Вибери серед запропонованих висловлювань ті, які характерні для тебе: я багато рухаюсь, при потребі, під час рухливих ігор;

я активно засвоюю нові рухи; я вмю планувати і проводити са-

мостійно різні рухливі ігри; □ я вмію розвивати свої фізичні якості; □ я постійно виконую домашні завдання з фізичної культури; □ я постійно беру участь у фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходах, які проводяться у школі; □ я займаюся у фізкультурному гуртку (спортивній секції); □ я систематично виконую самостійно фізичні вправи.

Школа _____
Клас _____
Прізвище, ім'я _____

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вильчковский Э.С. Педагогические основы процесса формирования двигательной подготовленности детей 5-7 лет: Автореф. дис...докт. пед. наук. - К., 1989. - 44с.
2. Вольчинський А.Я. Педагогічні умови застосування українських народних рухливих ігор у фізичному вихованні дітей 5-6 років: Автореф. канд. наук з фіз.культ. і спорту. - Луцьк, 1998. - 16с.
3. Воробей Г.В. Народні ігри та забави у фізичному загартуванні молодших школярів різних етнографічних груп Прикарпатського краю: Автореф. дис.. канд. пед. наук. - К., 1997. - 16с.
4. Курок О.І. Педагогічні умови навчання дітей старшого дошкільного віку рухових дій з м'ячем: Автореф. дис...канд.пед.наук. - Х., 1994. - 23с.
5. Мудрик С.Б. Ефективність застосування національних рухливих ігор на уроках фізичної культури у початковій школі: Автореф. дис...канд. наук з фіз.вих. і спорту. - Луцьк, 1999. - 24с.